РОЗДІЛ XIV. ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.3.051.3:796.015.4

Тетяна Зорочкіна
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-6321-0852
Вікторія Балакірєва
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID 0000-0001-5361-5568
Людмила Пакушина
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-5930-8558
Вадим Ткаченко
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-1000-262X
DOI 10.24139/2312-5993/2025.02/579-593

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ РІШУЧОСТІ ТА ВПЕВНЕНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти формування рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку в навчально-тренувальній діяльності. Показано значущість цих якостей для соціалізації, мотивації та психофізичного розвитку. Проаналізовано психолого-педагогічні підходи до розвитку вольових рис у процесі занять фізичними вправами та спортивними іграми. Окреслено педагогічні умови, що сприяють подоланню труднощів, прийняттю рішень і прояву активності у взаємодії з однолітками. Практичне значення полягає у визначенні шляхів удосконалення навчально-тренувального процесу, спрямованого на поєднання фізичного виховання та формування особистісних якостей.

Ключові слова: *рішучість, упевненість, молодший шкільний вік, навчально-тренувальна діяльність, особистісний розвиток, фізичне виховання.*

Постановка проблеми У сучасних умовах реформування національної системи освіти та реалізації концепції Нової української школи особливого значення набуває формування у дітей молодшого шкільного віку комплексу особистісних якостей, що забезпечують успішну інтеграцію у соціальне середовище, здатність ефективно взаємодіяти з однолітками та дорослими, а також готовність до подолання навчальних і життєвих труднощів. Відомо, що саме у цей період інтенсивного психофізичного розвитку закладаються основи характеру, формується емоційно-вольова сфера, визначається ставлення дитини до себе та навколишнього світу.

У структурі особистості молодшого школяра ключове місце посідають рішучість та впевненість, що виступають вагомими регуляторами поведінки, підвищують рівень навчальної мотивації, формують здатність до самостійного прийняття рішень і знижують рівень тривожності. Разом із тим, результати педагогічних спостережень свідчать про наявність суперечностей: з одного боку, сучасні освітні стандарти наголошують на необхідності цілеспрямованого розвитку ціннісних і вольових якостей учнів, з іншого – традиційні підходи до організації навчально-тренувального процесу нерідко залишають поза увагою системне формування рішучості та впевненості.

Як підкреслює О. Білоус, недостатня сформованість вольових процесів у молодших школярів виявляється у схильності до імпульсивних дій, капризності та впертості. Водночас їхня самооцінка на даному віковому етапі значною мірою визначається зовнішніми оцінками, насамперед оцінкою вчителя. Автор зауважує, що за умов переважання негативних оцінок над успіхами в дитини формується почуття невпевненості у власних силах і відчуття меншовартості, що істотно ускладнює процес становлення її особистості (Білоус, 2015).

В умовах зростання соціальних і навчальних навантажень, активної цифровізації освітнього простору та обмеження безпосередніх форм міжособистісної взаємодії актуалізується потреба в розробленні та впровадженні педагогічних стратегій, які б у процесі навчально-тренувальної діяльності забезпечували не лише фізичний розвиток дітей, а й цілеспрямоване формування рішучості та впевненості. Саме комплексні заняття, що поєднують освітній, виховний і розвивальний потенціал, створюють сприятливі умови для становлення здатності школярів ефективно діяти у складних ситуаціях, проявляти наполегливість, здійснювати самоконтроль і усвідомлювати власні досягнення.

Таким чином, проблема формування рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку у процесі навчально-тренувальної діяльності постає як важливе педагогічне завдання, що потребує наукового осмислення та обґрунтування ефективних методичних підходів до її реалізації.

Аналіз актуальних досліджень. Наукові пошуки останніх десятиліть свідчать про зростання зацікавленості дослідників проблемою формування особистісної рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку. Така увага зумовлена тим, що саме в цей період

закладаються основи емоційно-вольової сфери, формується здатність до саморегуляції, адекватної самооцінки та прийняття рішень у різних видах діяльності. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях (Сидорчук, Москаленко, Афанасьєв та ін., 2024; Кривуца, Несен, 2020; Литвин, Зорочкіна, Шпак, 2024) наголошується, що навчально-тренувальна діяльність є одним із провідних чинників, які сприяють розвитку рішучості, наполегливості, емоційної стійкості та впевненості школярів.

Окремий акцент у сучасному науковому дискурсі зосереджується на визначальній ролі сімейного виховання у становленні впевненої поведінки дитини. Ця проблематика ґрунтовно розкрита у працях З. Діхтяренко (2019), а також знайшла відображення у дослідженнях М. Шопши, Н. Ковальчук і М. Ярмоленко (2023). Аналіз наукових результатів переконливо свідчить, що ефективність формування впевненої поведінки учнів молодшого шкільного віку зумовлюється застосуванням інтегрованого підходу, який поєднує ресурси освітнього середовища, засоби фізичної культури та цілеспрямовану психологічну підтримку. Саме таке поєднання чинників створює цілісне підґрунтя для гармонійного розвитку особистісної рішучості та впевненості дітей у молодшому шкільному віці.

Водночас українські науковці й практики акцентують на прикладній значущості впровадження ігрових і кооперативних форматів занять, а також диференціації фізичних навантажень у навчально-тренувальному процесі (В. Сергієнко, 2021; С. Ягодін, 2024). Подібні методичні підходи, за їхніми спостереженнями, не лише підвищують рівень мотиваційного залучення дітей, а й сприяють формуванню вольових якостей, що стають фундаментом для подальшого особистісного розвитку та ефективної соціалізації молодших школярів.

Узагальнення наукових напрацювань свідчить, що проблема формування рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку має як теоретичне, так і практичне значення. Попри наявність численних досліджень, питання систематизації підходів до розвитку цих особистісних якостей у контексті навчально-тренувальної діяльності залишається недостатньо розробленим.

Відтак **метою дослідження** є розкриття сутності формування рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку й визначення напрямів використання навчально-тренувальної діяльності для їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Формування особистості школяра неможливе без розвитку базових морально-вольових якостей, серед яких ключове значення мають рішучість та впевненість у власних силах. Ці характеристики визначають здатність дитини до самостійного прийняття рішень, послідовного досягнення поставлених цілей та адекватної реакції на труднощі навчально-тренувального процесу. У зв'язку з цим детальне дослідження психологічних і педагогічних аспектів розвитку рішучості та впевненості у молодшому шкільному віці є необхідною умовою для визначення ефективних методів їх формування та організації освітнього середовища.

У психологічній літературі рішучість розглядається як інтегральна вольова характеристика особистості, що проявляється у здатності швидко й усвідомлено приймати рішення та доводити їх до реалізації, незважаючи на труднощі чи невизначеність ситуації (Санніков, 2020). Формування вольових якостей відбувається у процесі активної діяльності дитини та соціальної взаємодії, причому особливе значення має навчально-ігровий контекст, який створює умови для розвитку самостійності та впевненості (Єрмак, Дробот, 2019). На думку Н. Буркало (2019), рішучість постає як єдність інтелектуального та емоційного компонентів волі, адже процес прийняття рішень супроводжується не лише когнітивною оцінкою ситуації, а й внутрішнім переживанням, що визначає силу та стійкість наміру діяти.

Впевненість, у свою чергу, розглядається як позитивна оцінка власних можливостей, що забезпечує здатність діяти без надмірних сумнівів у правильності прийнятих рішень та тісно пов'язана з розвитком самооцінки й рівнем домагань особистості. І. Меліхова (2010) підкреслює, що впевненість є необхідною передумовою формування цілеспрямованості та морально-вольових рис школяра. У молодшому шкільному віці вона формується передусім у ситуаціях успіху, які педагог створює шляхом організації посильної навчально-тренувальної діяльності.

Важливо враховувати, що формування рішучості та впевненості неможливе без урахування вікових і психологічних особливостей дітей. Молодший шкільний вік характеризується інтенсивним розвитком когнітивної сфери, зростанням самосвідомості та емоційної чутливості, що створює специфічні умови для становлення базових вольових якостей, серед яких ключове значення мають рішучість і впевненість у власних силах (Шевцова, 2015; Коберник, 2023).

Таким чином, рішучість і впевненість слід розглядати як фундаментальні особистісні якості, формування яких у молодшому шкільному віці значною мірою визначається організацією навчально-тренувальної діяльності, педагогічною підтримкою та соціальним середовищем дитини. Це обґрунтовує необхідність системного підходу до їх розвитку та створює наукову основу для подальшого аналізу методик і практичних прийомів формування цих якостей.

Зауважимо, що саме в цей період дитина активно засвоює соціальні норми та формує початкові уявлення про власні можливості та обмеження, що безпосередньо впливає на прояв рішучості та впевненості у повсякденній діяльності. Діти цього віку демонструють високу потребу в оцінці дорослого та схваленні однолітків, що робить педагогічну підтримку ключовим чинником у розвитку впевненості.

Крім того, молодші школярі перебувають на етапі активного формування мотивів діяльності: прагнення до успіху, бажання подолати труднощі та отримати визнання стають провідними стимулюючими чинниками поведінки. Саме через організацію посильної навчально-тренувальної діяльності педагог може створювати ситуації, у яких дитина поступово набуває досвіду прийняття рішень, відчуває впевненість у власних силах та формує внутрішню мотивацію до цілеспрямованої діяльності (Тимчик, Масол, Линник, 2025).

Разом із тим, за слушним зауваженням О. Пороскун, психологічні характеристики молодших школярів – емоційна чутливість, потреба в підтримці та схваленні, формування самооцінки та початкових мотивів діяльності – суттєво впливають на специфіку розвитку рішучості та впевненості. Це обґрунтовує необхідність впровадження системного, диференційованого підходу в організацію навчально-тренувальної діяльності, що враховує індивідуальні можливості та психоемоційний стан дитини (Пороскун, 2024).

Навчально-тренувальна діяльність виступає ефективним засобом розвитку рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку, оскільки поєднує навчальні, ігрові та практичні елементи, які стимулюють активну участь учня та розвиток вольових якостей. Вона створює сприятливі умови для здійснення вибору, прийняття рішень та подолання труднощів у контрольованому середовищі, що знижує ризик негативного досвіду та підвищує внутрішню мотивацію дитини.

Особливу ефективність мають диференційовані завдання, що враховують індивідуальні здібності, рівень підготовки та психологічні

особливості учнів. Поступове ускладнення таких завдань дозволяє дитині набувати посильний досвід у прийнятті рішень, відчувати власну компетентність і формувати впевненість у власних діях. Наприклад, під час виконання рухових вправ учням пропонується вибір способу виконання завдання або тактики у спортивній грі, що стимулює оцінку можливих наслідків та відповідальність за власний вибір.

Ігрові та змагальні підходи, які передбачають швидке реагування на змінні умови та відповідальність за результати, активують як когнітивні, так і емоційно-вольові процеси, формуючи цілісну систему особистісних якостей школяра. У контрольованих ситуаціях, де дитина має можливість виправляти власні помилки під підтримкою педагога, розвиваються стійкість до труднощів та віра у власні можливості.

Рефлексивні моменти під час навчально-тренувальної діяльності також відіграють важливу роль: після виконання завдань педагог організовує обговорення того, що вдалося, що потребує вдосконалення та які емоції виникали під час роботи. Такий підхід формує адекватну самооцінку, усвідомлення власних успіхів і промахів, що підвищує впевненість школярів.

Системне поєднання ігрових, змагальних, проблемних та рефлексивних вправ у навчально-тренувальному процесі дозволяє одночасно розвивати фізичні навички, когнітивні здібності та вольові якості. Такий підхід створює умови для формування рішучості та впевненості у дітей, забезпечуючи передумови для самостійної, відповідальної та цілеспрямованої поведінки у навчальному та соціальному середовищі (Безбородих, 2019; Сергієнко, 2021).

Таким чином, навчально-тренувальна діяльність виступає не лише засобом засвоєння знань і практичних умінь, а й ключовим механізмом розвитку рішучості та впевненості молодших школярів. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від створення певних педагогічних умов, які забезпечують системне формування вольових якостей.

Формування рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку потребує створення педагогічного середовища, яке забезпечує системний розвиток вольових якостей. Організаційні умови передбачають формування структурованого навчально-тренувального середовища, де дитина може здійснювати вибір, приймати рішення та долати труднощі в контрольованих умовах. Поступове ускладнення завдань і дозоване навантаження дозволяють школярам отримувати

посильний досвід успіху, зміцнювати впевненість у власних силах та формувати відчуття компетентності.

Методичні умови реалізуються через інтеграцію навчальних, ігрових та змагальних форм діяльності. Ігрові ситуації стимулюють активне прийняття рішень, швидке реагування на змінні обставини та вибір оптимальної стратегії, активізуючи когнітивні та емоційно-вольові процеси дитини. Командні та змагальні вправи створюють ситуації, де успіх колективу залежить від внеску кожного учасника, формуючи відповідальність та впевненість у власних силах. Інтеграція рефлексивних вправ дозволяє дитині усвідомлювати власні досягнення і помилки, формуючи адекватну самооцінку та віру у власні можливості.

Психологічні умови включають підтримку позитивної мотивації, емоційне заохочення та створення атмосфери довіри. Педагог виступає наставником, який забезпечує допомогу у складних ситуаціях, одночасно дозволяючи дитині ухвалювати рішення самостійно. Такий підхід формує здатність до самоконтролю, стійкість до невдач та готовність до цілеспрямованої діяльності, що є основою подальшого особистісного розвитку та соціальної адаптації.

Слід відзначити, що комплексне поєднання організаційних, методичних та психологічних умов формує цілісне педагогічне середовище, у якому навчально-тренувальна діяльність виступає не лише засобом засвоєння знань і практичних умінь, а й ключовим механізмом становлення рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку. Ефективність цього процесу визначається також соціально-педагогічними чинниками, до яких належать участь батьків, вплив колективу та соціального оточення, а також специфічні мотиваційні та емоційні механізми, що забезпечують послідовне формування вольових якостей (Галузяк, Сметанський, Шахов, 2012).

Такий системний підхід сприяє розвитку особистісних компетентностей, необхідних для самостійної, відповідальної та цілеспрямованої поведінки, а також закладає основу для подальшої особистісної і соціальної самореалізації школяра.

Формування рішучості та впевненості у молодших школярів відбувається під одночасним впливом педагогічних, соціальних та мотиваційно-емоційних чинників. Учитель або тренер виступає координатором навчально-тренувальної діяльності, організовуючи диференційовані, поступово ускладнені завдання, що відповідають індивідуальним можливостям дитини та стимулюють розвиток

самостійності, критичного мислення й відповідальності за власний вибір (Ягодін, 2024). Наукові дослідження засвідчують, що педагогічна підтримка, чіткі інструкції, демонстрація моделей поведінки та систематичне заохочення сприяють формуванню рішучості й упевненості, підвищуючи стійкість до невдач і внутрішню мотивацію до діяльності (Сидорчук, Москаленко, Афанасьєв, Сергеєєв, Решетилова, 2024).

Не менш вагомим чинником є сімейне виховання. Батьки забезпечують емоційне підкріплення та створюють безпечне середовище для експериментування й самостійного прийняття рішень. Їхня активна участь у дозвіллєвій діяльності, демонстрація впевненості у власних діях та підтримка ініціатив дитини формують відчуття безпеки, віру у власні сили та посилюють мотивацію до досягнення успіху (Коберник, 2023).

Значний вплив на розвиток рішучості та впевненості здійснює колектив однолітків і ширше соціальне середовище. Колективна діяльність, змагальні та командні вправи стимулюють уміння ухвалювати рішення, швидко реагувати на змінні обставини, брати відповідальність за власні дії, водночас сприяючи розвитку соціальних навичок і емоційної стійкості. Позитивна взаємодія з ровесниками, підтримка товаришів та відчуття приналежності до групи підсилюють упевненість у власних силах (Меліхова, 2010; Шматко, Луценко, Пігуль, 2024).

У цьому контексті педагогічна діяльність постає визначальним координуючим чинником розвитку рішучості й упевненості. Організація структурованого навчально-тренувального середовища, поступове ускладнення завдань і методично виважене поєднання ігрових, змагальних і проблемних ситуацій створюють умови для активного прийняття рішень, виховання відповідальності та набуття досвіду успіху. Важливою складовою цього процесу є рефлексивні практики – обговорення результатів, аналіз помилок і досягнень, що, за переконанням Н. Торбяк (2020), формує адекватну самооцінку та внутрішню мотивацію до діяльності.

Особливе значення мають мотиваційно-емоційні чинники. Створення ситуацій успіху, емоційне заохочення та підтримка з боку дорослих знижують рівень тривожності, мінімізують страх невдач і підвищують віру дитини у власні можливості. Водночас надмірний контроль, очікування критики, занижена самооцінка або несприятливий соціальний вплив можуть суттєво гальмувати розвиток рішучості й упевненості, знижуючи готовність дитини до самостійних рішень.

Ефективність формування вольових якостей молодших школярів значною мірою забезпечується навчально-тренувальною діяльністю, яка інтегрує освітній, ігровий та руховий компоненти. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для становлення когнітивної, емоційної та вольової сфер розвитку дитини (Єрмак, Дробот, 2019), тому застосування рухливих ігор, спортивних завдань та змагальних методів має особливий потенціал. Залучення дітей до активної діяльності в умовах, що вимагають швидкого прийняття рішень, формує здатність до рішучості, впевненості та самоконтролю.

Важливу роль у цьому процесі відіграють фізичні вправи та командні види спорту, зокрема баскетбол, які поєднують розвиток рухових навичок із необхідністю ухвалювати рішення в динамічних умовах. Приклади з навчально-тренувальної практики ілюструють це:

- *Спортивні ігри* – прийняття рішень під час передачі м’яча, вибору тактичного варіанту чи подолання опору суперника сприяє розвитку рішучості та впевненості у власних діях;
- *Рухливі ігри та естафети* – варіативні завдання з подоланням перешкод стимулюють самостійний вибір дій і формують упевненість у власних силах;
- *Ситуаційні вправи з вибором* – моделювання умов, у яких дитина повинна обрати спосіб виконання завдання та оцінити наслідки власних дій, розвиває відповідальність;
- *Рефлексивні обговорення* – аналіз результатів, досягнень і помилок сприяє усвідомленню власного прогресу та закріплює позитивний досвід упевнених дій.

Такі заняття не лише вдосконалюють фізичну підготовку, а й створюють ситуації, де дитина навчається координувати власні дії, долати труднощі та діяти рішуче навіть за умов невизначеності. Як зазначає Ягодін (2024), фізичні вправи та командні види спорту формують здатність до самоконтролю та рішучості, що є необхідними складниками розвитку вольової сфери.

Наукові джерела підкреслюють результативність диференційованого підходу, коли педагог добирає завдання відповідно до індивідуальних можливостей і рівня підготовки дитини. Це забезпечує переживання ситуації успіху, формує віру у власні сили та підтримує стійку мотивацію до розвитку. Інтерактивні вправи, командні та змагальні завдання, поєднані з рефлексивними обговореннями, формують цілісний

досвід рішучості та впевненості, оскільки інтегрують когнітивний, емоційний і соціальний компоненти діяльності.

Методика поступового ускладнення завдань є ключовим інструментом педагогічного впливу. На початкових етапах дітям пропонуються прості, посильні вправи, що забезпечують успіх, а згодом завдання ускладнюються шляхом введення нових правил чи перешкод. Це стимулює розвиток самостійності, вчить долати труднощі та формує здатність оцінювати власні результати (Кириченко, Тимчик, Масол, Касіч, 2025).

Таким чином, формування рішучості та впевненості у молодших школярів є комплексним процесом, що реалізується через системну організацію навчально-тренувальної діяльності. Вона має включати створення умов для прояву ініціативи, прийняття рішень і аналізу їх наслідків, поступове ускладнення завдань, використання ігрових та змагальних методів, а також педагогічну підтримку. Такий підхід забезпечує розвиток стійких вольових якостей, формує готовність дитини до самостійної, відповідальної та цілеспрямованої поведінки, а також закладає фундамент для подальшої особистісної й соціальної самореалізації.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У процесі вивчення проблеми формування рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку в контексті навчально-тренувальної діяльності було виявлено, що ці вольові якості мають складну психолого-педагогічну природу та формуються на стику когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів особистості. Рішучість проявляється як здатність дитини швидко приймати рішення і цілеспрямовано реалізовувати їх, незважаючи на наявність внутрішніх або зовнішніх перешкод. Впевненість, у свою чергу, формується як результат позитивного самоусвідомлення, відчуття особистісної значущості та віри у власні сили. Саме тому розвиток цих якостей вимагає системного педагогічного впливу, спрямованого не лише на поведінкову активність, а й на внутрішній психоемоційний стан дитини.

Навчально-тренувальна діяльність, особливо у форматі фізичних вправ, командних ігор і змагальних форм, створює сприятливе середовище для розвитку вольових якостей. Діти мають змогу діяти в умовах, що вимагають миттєвої реакції, самостійного прийняття рішень, подолання невпевненості та реалізації особистого потенціалу. Водночас така діяльність передбачає реальне зіткнення з труднощами, необхідність координації зусиль у групі, усвідомлення наслідків

власного вибору, що в сукупності формує в дитини готовність до активної, ініціативної поведінки.

Значну роль у формуванні рішучості та впевненості відіграють педагогічні умови, що включають конструктивну участь дорослих – учителя, тренера, батьків, а також вплив дитячого колективу. Емоційна підтримка, ситуації успіху, визнання зусиль дитини та створення безпечного для самовираження мікроклімату є ключовими чинниками для розвитку позитивної самооцінки та віри у власні можливості. Позитивний педагогічний вплив сприяє подоланню психологічних бар'єрів, серед яких найчастіше виступають страх критики, невдачі або надмірний контроль з боку дорослих, що обмежує ініціативність дитини.

У дослідженні підкреслюється доцільність використання диференційованих вправ, поступового ускладнення завдань, створення ситуацій вибору, а також залучення дітей до рефлексивного аналізу власних дій. Такі методи забезпечують розвиток не лише вольових якостей, а й емоційного інтелекту, саморегуляції, мотивації до самостійної діяльності. Формування рішучості та впевненості відбувається ефективніше за умови, якщо дитина має змогу на практиці переконатися у власній спроможності подолати труднощі, впливати на ситуацію, брати відповідальність за свої рішення та досягати результатів.

Отже, розвиток рішучості та впевненості у дітей молодшого шкільного віку є наслідком комплексного та поетапного педагогічного процесу, який охоплює особистісно орієнтовану мотивацію, соціальну взаємодію, емоційну підтримку та цілеспрямовану навчально-тренувальну діяльність. Такий підхід дозволяє не лише сформувати окремі вольові якості, а й закласти основи особистісної автономії, самостійності, здатності до цілепокладання та самореалізації в освітньому та соціальному середовищі.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вдосконаленні методик діагностики вольових якостей, розробці педагогічних моделей їх розвитку та експериментальній перевірці ефективності запропонованих підходів.

ЛІТЕРАТУРА

Безбородих, С. М. (2019). *Теорія і методика виховання молодших школярів: навч.-метод. посіб.* Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 246 с. (Bezborodykh, S. M. (2019). *Theory and methods of educating younger schoolchildren: textbook-methodical manual.* Starobilsk: Publishing House of LNU named after Taras Shevchenko, 246 p.).

Білоус, О. (2015). *Вікова психологія: навчальний посібник.* Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 108 с. *(*Bilous,

О. (2015). *Developmental psychology: textbook.* Chernihiv: T. H. Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University, 108 p. Retrieved from: https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6025/1/Білоус%20О.В.%20Вікова%20психологія_2015.pdf*).*

Буркало, Н. І. (2019). Психологічні особливості емоційного інтелекту. *Психологічний часопис, 5*(7), 34–49. (Burkalo, N. I. (2019). Psychological features of emotional intelligence. *Psychological Journal, 5*(7), 34–49. Retrieved from: https://doi.org/10.31108/1.2019.5.7.3).

Галузяк, В. М., Сметанський, М. І., Шахов, В. І. (2012). *Педагогіка: Навчальний посібник* (5-е вид., випр. і доп.). Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 400 с. (Haluziak, V. M., Smetanskyi, M. I., & Shakhov, V. I. (2012). *Pedagogy: Textbook* (5th ed., revised and enlarged). Vinnytsia: Planner LLC, 400 p.).

Державний стандарт початкової освіти (зі змінами від 24 листопада 2019 р. № 688). (2018, 21 лютого). Затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 87. *(State Standard of Primary Education (as amended on November 24, 2019, No. 688)*. (2018, February 21). Approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 87). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text

Діхтяренко, З. (2019). Формування наполегливості молодших школярів засобами фізичної культури. *Студентський науковий вісник Уманського державного педагогічного університету*, (15), 112–118. (Dikhtiarenko, Z. (2019). Formation of perseverance of younger schoolchildren by means of physical culture. *Student Scientific Bulletin of Uman State Pedagogical University*, (15), 112–118. Retrieved from: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/11234

Єрмак, Ю. І., Дробот, О. (2019). Рухливі ігри як засіб розвитку вольових якостей дітей дошкільного віку. *Інформаційні технології в освіті та науці: міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 черв. 2019 р.,* 15–17. Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. (Yermak, Yu. I., & Drobot, O. (2019). Active games as a means of developing volitional qualities of preschool children. *Information Technologies in Education and Science: International Scientific and Practical Conference, June 13–14, 2019,* 15–17. Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University).

Кириченко, В., Тимчик, М. В., Масол, В. В., Касіч, Н. П. (2025). Організаційно-педагогічні умови виховання рішучості, цілеспрямованості та самовладання засобами фізичної культури. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, (6(193)), 67–70. (Kyrychenko, V., Tymchyk, M. V., Masol, V. V., & Kasich, N. P. (2025). Organizational and pedagogical conditions for fostering decisiveness, purposefulness, and self-control through physical education. *Scientific Journal of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University. Series 15*, (6(193)), 67–70. Retrieved from: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06(193).13)

Коберник, Г. І. (2023). Формування рішучості та впевненості у молодших школярів. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 7(25), 113–125. (Kobernyk, H. I. (2023). Formation of decisiveness and self-confidence in younger schoolchildren. *Perspectives and Innovations in Science* (Series «Pedagogy», Series «Psychology», Series «Medicine»), 7(25), 113–125. Retrieved from: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-7(25)-113-125

Кривуца, І., Несен, О. (2020). Розвиток фізичних якостей молодших школярів засобами рухливих ігор. *Актуальні проблеми фізичного виховання*, (1), 45–51. (Kryvutsa, I., & Nesen, O. (2020). Development of physical qualities of younger schoolchildren by means of active games. *Actual Problems of Physical Education*, (1), 45–51. Retrieved from: https://journals.uran.ua/hdafk-tmfv/article/view/249626).

Литвин, І., Зорочкіна, Т., Шпак, В. (2024). Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*, № 4 (138), 346–356. DOI: 10.24139/2312-5993/2024.04/346-356 (Lytvyn, I., Zorochkina, T., Shpak, V. (2024). Psychological characteristics of younger schoolchildren. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies: Scientific Journal*, No. 4 (138), 346–356. Retrieved from: https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/15822).

Меліхова, І. О. (2010). Вплив упевненості та невпевненості на самооцінку і мотивацію досягнення успіху молодших школярів. *Наука і освіта*, (9), 97–101. (Melikhova, I. O. (2010). Influence of confidence and lack of confidence on self-esteem and achievement motivation of younger schoolchildren. *Science and Education*, (9), 97–101. Retrieved from: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/9_2010/24.pdf).

Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). (*The New Ukrainian School: Conceptual Foundations of Secondary School Reform*.(2016).). Retrieved from: https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf

Пороскун, О. В. (2024). Особливості тривожності дітей молодшого шкільного віку. У С. Б. Кузікова, А. В. Вертель (ред.), *Молодь у сучасній психології:* Збірник матеріалів конференції (с. 115–117). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. (Poroskun, O. V. (2024). Features of anxiety in primary school children. In S. B. Kuzikova & A. V. Vertel (Eds.), *Youth in modern psychology:* Conference proceedings (pp. 115–117). Sumy: A. S. Makarenko Sumy State Pedagogical University Publishing House) Retrieved from: https://sspu.edu.ua/images/2024/docs/nauka/konf/molod_u_suchasniy_psihologiyi_zbirnik_materialiv_k_7382b.pdf?utm_source=chatgpt.com

Санніков, О. І. (2020). Когнітивні чинники прийняття рішень особистістю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки, 3,* 38–46. (Sannikov, O. I. (2020). Cognitive factors of decision-making by personality. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences, 3,* 38–46. Retrieved from: https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-3-5).

Сергієнко, В. П. (2021). *Особливості психофізичного та соціального розвитку молодших школярів в умовах спеціально організованої позашкільної рухової активності* [Дис. … канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02]. Київ. (Sergienko, V. P. (2021). *Features of psychophysical and social development of younger schoolchildren in the conditions of specially organized extracurricular physical activity* [PhD dissertation in Physical Education and Sports: 24.00.02]. Kyiv. Retrieved from: https://example.com).

Сидорчук, Т., Москаленко, Н., Афанасьєв, С., Сергеєєв, А., Решетилова, В. (2024). Формування діяльнісного компоненту соціальної компетентності у молодших школярів у процесі фізичного виховання. *Науковий часопис НПУ*

імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (4(168)), 149–156. (Sydorchuk, T., Moskalenko, N., Afanasiev, S., Sergeieiev, A., & Reshetylova, V. (2024). Formation of the activity component of social competence in primary schoolchildren in the process of physical education. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 15: Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (Physical Culture and Sport)*, (4(168)), 149–156). Retrieved from: https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/2251

Тимчик, М. В., Масол, В. В., Линник, А. (2025). Виховання особистісної рішучості та впевненості у молодших школярів під час навчально-тренувальної діяльності. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, (8(195)), 164–167. (Tymchyk, M. V., Masol, V. V., & Lynnyk, A. (2025). Fostering personal decisiveness and self-confidence in younger schoolchildren during educational and training activities. *Scientific Journal of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University. Series 15*, (8(195)), 164–167. Retrieved from: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.08(195).35

Торбяк, Н. В. (2020). Проблема самооцінки дітей молодшого шкільного віку та особливості її формування під впливом педагогічної оцінки. *Вісник: Соціальна робота*, 1(1), 30–34. (Torbyak, N. V. (2020). The problem of self-esteem of younger schoolchildren and peculiarities of its formation under the influence of pedagogical assessment. *Bulletin: Social Work*, 1(1), 30–34. Retrieved from: https://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/journal/article/view/69).

Шевцова, Г. Г. (2015). Молодший шкільний вік: традиції та інновації в дослідженнях. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*, вип. LXVIII, 134–138. Херсон: ХДУ. (Shevtsova, H. H. (2015). Younger school age: traditions and innovations in research. *Pedagogical Sciences: Collection of Scientific Works*, Issue LXVIII, 134–138. Kherson: Kherson State University. Retrieved from: https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/0645d187-8d0a-4b92-8d56-be6f599e67a8/content

Шматко, Я., Луценко, В., Пігуль, Д. (2024). Виховання морально-вольових якостей учнів основної школи під час занять фізичною культурою. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, (3К(176)), 520–523. (Shmatko, Ya., Lutsenko, V., & Pihul, D. (2024). Fostering moral and volitional qualities of middle school students during physical education classes. *Scientific Journal of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University. Series 15*, (3К(176)), 520–523. Retrieved from: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).117).

Шопша, М., Ковальчук, Н. Ярмоленко, М. (2023). Самооцінка дітей молодшого шкільного віку. *Ways of distance learning development in current conditions: abstracts of XX International Scientific and Practical Conference Munich, Germany (May 22-24, 2023)*. Munich, 2023. P. 362–366. (Shopsha, M., Kovalchuk, N., & Yarmolenko, M. (2023). Self-esteem of younger schoolchildren. *Ways of distance learning development in current conditions: abstracts of XX International Scientific and Practical Conference Munich, Germany (May 22-24, 2023)*. Munich, 2023, pp. 362–366. Retrieved from: https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/27371).

Ягодін, С. (2024). Упровадження інтерактивних методів як педагогічна умова формування рішучості та впевненості в дітей молодшого шкільного віку в навчально-тренувальній діяльності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 80, 53–60. (Yahodin, S. (2024). Implementation of interactive methods as a pedagogical condition for fostering decisiveness and self-confidence in younger schoolchildren during educational and training activities. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Pedagogy and Psychology*, 80, 53–60. Retrieved from: https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-80-54-60).

SUMMARY

Zorochkina Tetiana, Balakirieva Viktoriia, Pakushyna Liudmyla, Tkachenko Vadim. Formation of personal decisiveness and self-confidence in primary school-aged children in the process of educational and training activities.

The article explores both theoretical and practical aspects of developing decisiveness and self-confidence in primary school children within the framework of educational and training activities. The significance of these volitional qualities is emphasized in the context of successful socialization, internal motivation, and psychophysical development. The study analyzes contemporary psychological and pedagogical approaches to fostering willpower through physical exercises and participation in sports games, particularly team-based activities. Pedagogical conditions that contribute to overcoming difficulties, making independent decisions, and demonstrating initiative in peer interaction are outlined. The practical value of the research lies in identifying effective ways to improve the educational and training process by integrating physical education with the development of key personal traits in younger students.

Key words: *decisiveness, self-confidence, primary school age, educational and training activities, personal development, physical education*

УДК 811.111’367.2

Вікторія Киливник
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
ORCID ID 0000-0002-0770-265X
DOI 10.24139/2312-5993/2025.02/593-602

СЕМАНТИКА І СТРУКТУРА ДІЄСЛІВНОЇ СИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КАТЕГОРІЯХ ЧАСУ, АСПЕКТУ І МОДАЛЬНОСТІ

У статті досліджуються семантичні та структурні особливості дієслівної системи англійської мови крізь призму трьох ключових граматичних категорій – часу, аспекту і модальності. Розглядаються основні теоретичні підходи до аналізу цих категорій, їх взаємозв’язок та роль у формуванні значення висловлювання. Особлива увага приділяється функціональній взаємодії часових форм, аспектуальних контрастів і модальних дієслів у контексті комунікативної інтенції мовця. У межах дослідження також окреслено проблеми інтерпретації граматичних значень у сучасній лінгвістичній парадигмі та їх вплив на переклад і викладання англійської мови як іноземної.

Здійснено комплексний аналіз граматичних категорій часу, аспекту і модальності в англійській мові як ключових елементів дієслівної системи, що